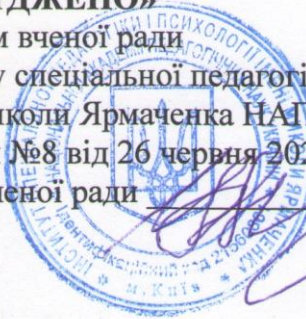

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
Рішенням вченої ради
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
протокол №8 від 26 червня 2025 року
Голова вченої ради В.В.Засенко

Спеціальність	С4 Психологія/ А6 Спеціальна педагогіка
Освітня програма	Спеціальна психологія/Спеціальна педагогіка
Ступінь	Доктор філософії

Шифр дисципліни	ВД 27
Назва дисципліни	Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм
Навчальний рік	2025-2026
Кількість кредитів ЄКТС (годин)	1 кредит (30 годин)
Статус	Вибіркова дисципліна
Короткий опис дисципліни	Метою є формування у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня системи понять, уявлень про науково-категорійний апарат психологічної науки, теоретико-методологічні засади організації та проведення наукових психологічних досліджень.
Пререквізити	
Викладач	Попович І. С.
Контакти	Тел +380503156930 Email ihorpopovych999@gmail.com
Час для консультацій	П'ятниця, 16:00-17:00

Мета курсу

формування у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня системи понять, уявлень про науково-категорійний апарат психологічної науки, теоретико-методологічні засади організації та проведення наукових психологічних досліджень.

Завдання курсу

1. Ознайомлення з теоретико-методологічними засадами сучасної психологічної науки.
2. Ознайомлення здобувачів з ключовими парадигмами психологічної науки, з сучасними напрямками розвитку прикладної психологічної науки в Україні та світі.
3. Формування уявлень про методологію психології як інтегративний науковий психологічний напрям.
4. Розвиток уміння використовувати здобуті знання з теоретичної і прикладної психології у дослідженнях, проводити науковий пошук і здійснювати розв'язання наукової проблеми.
5. Розвиток soft skills дослідника, вміти теоретично обґрунтовувати наукову проблему, релевантно визначати психодіагностичний інструментарій, згідно емпіричної картини дослідження.

Загальні компетентності

- ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 2. Здатність працювати в міжнародному контексті.
- ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК 4. Здатність розв'язувати комплексні проблеми психології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

Спеціальні (фахові) компетентності

- СК1 Здатність виокремлювати, систематизувати та прогнозувати актуальні психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження.
- СК2 Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у психології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках, та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

- СК3 Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні інноваційні проекти в сфері психології та дотичні до неї міждисциплінарні проекти, лідерство та відповідальність під час їх реалізації; забезпечувати дотримання прав інтелектуальної власності.
- СК4 Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті.
- СК5 Здатність оцінювати рівень власної фахової компетентності, саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя, підвищувати професійну кваліфікацію, бути професійно мобільним.
- СК6 Здатність застосовувати нові технології та інструменти, сучасні цифрові технології, бази даних та інші ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення у науковій та викладацькій діяльності.
- СК7 Уміння толерувати невизначеність і доводити унікальність власного наукового пошуку в умовах інформаційного / цифрового суспільства.
- СК8 Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію, яка стосується роботи з особами з інвалідністю, особами, що потенційно можуть належати до цієї групи або ж особами з груп ризику, з різних джерел.
- СК9 Здатність адаптувати методи дослідження, організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову) особам з особливими потребами, у тому числі з інвалідністю, особам, що потенційно можуть належати до цієї групи, особами з груп ризику або ж членам їхніх сімей та опікунам.
- СК10 Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.
- СК11 Здатність проводити вивчення психічної діяльності людини в нетипових, складних та екстремальних умовах, здійснювати психологічне забезпечення професійної діяльності фахівців.
- СК12 Здатність створювати належний психологічний клімат в групі; виявляти шляхи оптимізації управління освітнім процесом та створювати умови для їх реалізації; формувати психологічну готовність майбутніх фахівців до виконання ними своїх професійних обов'язків.

Програмні результати навчання

- РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання щодо обраної для дослідження проблеми у сфері психології (зокрема і спеціальної психології) / на межі предметних галузей, а також дослідницькі уміння, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з психології.

РН2.	Розуміти загальні принципи та методи психології, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері психології (зокрема і спеціальної психології) та у викладацькій практиці.
РН3.	Виокремлювати, систематизувати, розв'язувати, критично осмислювати та прогнозувати значущі психологічні проблеми, формулювати і перевіряти гіпотези, визначати чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості (зокрема і в осіб з порушеннями розвитку), груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження.
РН4.	Планувати і виконувати експериментальні та/або теоретичні дослідження з психології та дотичних міждисциплінарних напрямів із дотриманням норм професійної і академічної етики.
РН5.	Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, статистичні методи аналізу даних, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи, розробляти інноваційні дослідницькі методики у сфері психології, перевіряти їх ефективність.
РН6.	Критично і системно оцінювати результати власної науково-дослідної роботи і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми, визначати перспективи подальших наукових розвідок.
РН7.	Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти у сфері психології (зокрема і спеціальної психології), які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі наукові та прикладні проблеми психології з урахуванням соціальних, економічних, етичних і правових аспектів.
РН8.	Визначати свої професійні можливості та завдання підвищення професійної кваліфікації й професійної мобільності.
РН9.	Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми психології державною та іноземною мовами, готувати результати досліджень у вигляді наукових публікацій.
РН10.	Організовувати і здійснювати освітній процес у сфері психології, його наукове, навчально-методичне та нормативне забезпечення, застосувати ефективні методики викладання навчальних дисциплін.

Програма дисципліни

МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ У ВИМІРАХ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ

Тема 1 Год. Теоретико-методологічні аспекти сучасної психологічної науки

- 2
- Методологічні вектори розвитку сучасної психології. Науково-категорійний апарат сучасної психологічної науки. Вітчизняна і зарубіжна психологічна наука. Методи, засоби, принципи, регулятори, орієнтації, категорії та поняття психології. Верифікована система принципів психологічної науки. Структурні рівні методологічного знання. Теорія, ідея і концепція. Описові, пояснювальні, каузальні, робочі гіпотези. Методологічний підхід у психології. Особистісний підхід. Віковий підхід. Індивідуальний підхід. Діяльнісний підхід. Системний підхід. Співвідношення сучасної психологічної науки і практики. Академічна психологія. Психологія як прикладна наука. Практична психологія. Психотехнології як розділ психології. Основні структурні компоненти сучасної психологічної науки. Ключові парадигми психології. Позитивістська (природничо-наукова), гуманітарна, цільова (теологічна) і духовна парадигми. Духовність людини – постійна необхідність спричиняти перемогу добра над злом у конкретному вчинку й у всьому складі особистості. Апробація методів психологічного дослідження. Психометричні параметри. Валідизація. Надійність. Незалежна змінна. Залежна змінна.

Тема 2 Природничо-наукова парадигма психології

- 2
- Природничо-наукова парадигма психології. Принципи природничо-наукової парадигми. Психоаналіз у вітчизняній та зарубіжній психології. Психоаналіз Зигмунда Фрейда. Доктрина психічного детермінізму. Роль неусвідомлених процесів у формуванні мислення та поведінки. Три основні інстанції структури психіки людини: 1) «Ід» (id) – «Воно»; 2) «Его» (ego) – «Я»; 3) «Суперего» (Superego) – «Над-Я». Два види людських бажань: лібідо і танатос. Захисні механізми. Витіснення. Заперечення. Формування захисної реакції. Проекція. Інтелектуалізація. Заміщення. Розвиток психоаналітичних теорій. Індивідуальна психологія А. Адлера. Стадії психосоціального розвитку З. Фрейда. Вісім стадій розвитку ідентичності за Е. Еріксоном. Теорії глибинної психології. Аналітична психологія Карла Густава Юнга. Его-психологія (Анна Фрейд, Хайнц Гартманн, Еріх Еріксон та ін.). Теорія об'єктних відносин (Мелані Кляйн, Рональд Фейрнберн, Дональд Віннікот, Майкл Балінт, Отто Кернберг, Едіт Якобсон та ін.). Селф-психологія (психологія самості) Хайнца Кохута, Джозефа Ліхтенберга, Деніела Нормана Штерна, Маргарет Малер. Структурний психоаналіз та психоаналітична герменевтика Жака Лакана, Альфреда Лоренцера, Поля Рікера. Кататимно-імагінативна психотерапія (символдрама) Ханскарла Лейнера. Гіпнотерапія та аутотренінг Мілтона Еріксона та Йогана Генріха Шульца.

	Концепція духовного несвідомого Віктора Еміля Франкла та психосинтез Роберто Ассаджіолі. Соціальний та гуманістичний психоаналіз Карен Хорні, Еріха Фромма, Гаррі Стека Саллівана. Прикладний аспект індивідуальної психології. Старша дитина. Єдина дитина. Друга (середня) дитина. Остання дитина (наймолодша). Методика «Ранні спогади». Контент-аналізування ранніх спогадів.
Тема 3	Гуманітарна парадигма психології
2	Гуманітарна парадигма психології. Принципи гуманітарної парадигми. Сутність гуманістичної психології. Витоки і передумови становлення та розвитку гуманістичної психології. Методологічні принципи і положення гуманістичної психології. Вчення деяких представників цього напрямку (А. Маслоу, В. Франкл, Ш. Бюлер, Р. Мей, Ф. Беррон і ін). Відмова А. Маслоу від жорсткої ієрархічності і виокремлення двох класів потреб: потреби фізіологічні і потреби розвитку. Екзистенційна психологія. Проблеми часу, життя і смерті. Проблеми свободи, відповідальності та вибору. Проблеми спілкування, любові і самотності. Проблеми смислу існування людини. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології. Людина. Суб'єкт. Вчинок. Ідея суб'єктності в психологічній науці. Клієнт-центрована терапія К. Роджерса. Ключова теза – психолог не веде за собою, а супроводжує, створюючи умови для відчуття безпеки. Раціональність людини і її емоцій та відчуттів. Роль емпіричних, невербальних і тілесних засобів особистісної зміни, що сприяють не адаптації і врегулюванню, а індивідуальному росту й самоактуалізації (групи зустрічей, групи особистісного росту, тренінги сензитивності та ін.).
Тема 4	Психологія конструювання і творення особистістю майбутнього
2	Проблематика конструювання майбутнього в психологічних концепціях. В. Вундт і поняття антиципації. Пророцтво самореалізації (Р. Мертон). Особистісні конструкти Дж. Келлі. Дж. Ньютен про майбутнє як простір поведінки і мотивації. Психологічний час особистості і метод каузометрії (О. Кронік, Є. Головаха). Факторна модель ставлення до часу Ф. Зімбардо. Проспекція і ментальна симуляція (М. Селігман). Соціальний конструкціонізм К. Гергена. Конструювання майбутнього як вища психічна функція. Системний підхід до психології конструювання майбутнього. Темпорально-хвильова природа антиципації. Образ майбутнього і Я-концепція. Творча конструкторологія (пролегомени) В. Моляко. Індивідуальне і соціальне конструювання майбутнього. Модель континуума майбутнього: простір – час – значення. Прикладні аспекти психології конструювання майбутнього. Діагностика здатності конструювати майбутнє. Виховання –

навчання – професія: образ майбутнього у педагогіці. Обмеження психологічних захистів на формування часової перспективи індивіда (В. Плохих). Творення, відтворення чи конструювання майбутнього. Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта (В. Моляко).

МОДУЛЬ 2. ПРИКЛАДНА ПСИХОЛОГІЯ У ВИМІРАХ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ

Тема 5 Сучасні напрями прикладної психологічної науки в Україні

2

Адаптація і антиципація як принципи наукової організації життєдіяльності особистості. Психологія антиципації особистості. Усвідомлювані і несвідомі складові процесу антиципації. Роль настановлень у антиципаційній природі діяльності людини. Часова перспектива індивіда. Психологічні механізми часової регуляції діяльності людини (В. Плохих). Аксіопсихологія особистості (З. Карпенко). Експлікація чинників аксіопсихологічного проєктування життєвих досягнень (І. Гуляс, І. Гоян). Психологічна герменевтика у вітчизняній психологічній науці. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду (Н. Чепелєва). Акмеологічний вимір професійного становлення і розвитку особистості. Розвиток нових напрямків психологічної допомоги особистості (С. Максименко, Н. Шевченко). Обдарованість як асинхронний розвиток дітей з особливими освітніми потребами (Л. Прохоренко). Український і зарубіжний досвід вивчення обдарованості дітей: компаративний підхід.

Тема 6 Психологічні виміри соціальних очікувань особистості

2

«Соціальні очікування» як наукова категорія. Встановлення родовидових зв'язків. Семантичний аналіз очікувань. Ретроспективне аналізування і синтезування соціальних очікувань особистості. Напрями дослідження: філософський, соціологічний, нейрофізіологічний, психологічний, соціально-психологічний та конструювання майбутнього. Дерево соціальних очікувань особистості. Соціальні очікування як процес і стан психічної регуляції поведінки. Джерело і носій очікувань. Об'єкт і предмет очікувань. Структурно-функціональна схема взаємозв'язку соціальних очікувань особистості з процесами психічної регуляції поведінки.

Функції соціальних очікувань особистості. Модель очікуваного майбутнього. Концепція соціальних очікувань особистості. Структурно-функціональна модель соціальних очікувань особистості. Обізнаність особистості про передбачуваний перебіг подій. Очікуване ставлення особистості до учасників міжособистісної взаємодії. Регуляція особистістю очікуваних результатів діяльності. Взаємозв'язок складових моделі. Функції моделі.

Особливості визначення рівня соціальних очікувань особистості. Опитувальник «Рівень соціальних очікувань» (І. Попович). Апробація методики «РСО». Ретестова надійність, зважування

	шкал опитувальника. Визначення типів валідності: конвергентної, дискримінантної, зовнішньої, внутрішньої та валідності методом відомих груп. Властивості і рівні соціальних очікувань особистості. Типізація очікувань. Програма оптимізації розвитку та психокорекції соціальних очікувань особистості.
Тема 7	Психологічний ресурс особистості в умовах соціальних змін
2	Психологічні ресурси в структурі особистості. Суб'єктивна і об'єктивна складність ситуації чи події. Три психологічні ресурси за Е. Фроммом: надія, раціональна віра і душевна сила. Сенс і мета життя (В. Франкл, Дж. Крамбо). Діагностика психологічних ресурсів особистості. Резильєнтність особистості. Домінуючі психічні стани людини. Методи активізації психологічних ресурсів. Соціально-психологічний тренінг. Тренінг особистісного зростання. Автотренінг. Медитація. Психологічний вік. Стрес та його вплив на здоров'я людини. Дистрес і еустрес. Психокорекція кризових станів. Корекція особистісних проблем (С. Кузікова). Методи індивідуальної і групової психокорекції. Посткризове відновлення. Стрес-менеджмент (В. Злишков, С. Лукомська, О. Федан).
Тема 8	Психологічне вигорання дослідника
2	Наукова діяльність: проблеми та перспективи. Науково-технічна діяльність. Науково-педагогічна діяльність. Науково-організаційна діяльність. Фундаментальні і прикладні наукові дослідження. Грант. Наукова продукція. Об'єктивація наукових результатів. Оптимальний психічний стан наукового пошуку. Науково-пошукова діяльність. Творча діяльність. Штучний інтелект в науковій діяльності. Етична складова використання застосунків штучного інтелекту у науковій діяльності. Психологічне вигорання та його профілактика. Симптоми професійного вигорання: психофізіологічні, соціально-психологічні, поведінкові. Стадії професійного емоційного вигорання. Копінг-стратегії дослідника. Копінг-тест "Way of Coping Questionnaire" ("WCQ") (Р. Лазарус, С. Фолкман, 1984). Самоконтроль. Конфронтація. Пошук соціальної підтримки. Дистанціювання, Планування вирішення проблеми. Прийняття відповідальності. Уникнення. Позитивна переоцінка.

Схема вибіркової дисципліни

Тиждень, дата, години	Тема, план, кількість годин (аудиторної та самостійної)	Форма навчальн ого заняття	Список рекомендов аних джерел (за нумерацією розділу 11)	Завдання	Максима льна кількість балів
МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ У ВИМІРАХ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ					
Тиждень 1 дата,	Тема 1: методологічні	Теоретико- аспекти	Лекція – 1 год.,	3; 8; 11; 13; 14; 15; 16;	Практичне заняття 1. Теоретико-методологічні
					10

2 акад. год.	сучасної психологічної науки. План: 1. Методологія сучасної психології. 2. Науково-категорійний апарат психологічної науки. 3. Співвідношення сучасної психологічної науки і практики. 4. Ключові парадигми психології. 5. Апробація методів психологічного дослідження. Всього 4 год. (лк – 2 год.; пр – 2 год.).	практичне заняття – 1 год., самостійн а – 2 год.	18; 27; 28; 30; 31; 32	аспекти сучасної психологічної науки. План: 1. Методологія сучасної психології. 2. Науково-категорійний апарат психологічної науки. 3. Співвідношення сучасної психологічної науки і практики. 4. Ключові парадигми психології. 5. Апробація методів психологічного дослідження.	
Тиждень 2 дата, 1 акад. год.	Тема 2: Природничо-наукова парадигма психології. План: 1. Принципи природничо-наукової парадигми. 2. Психоаналіз у вітчизняній та зарубіжній психології. 3. Розвиток психоаналітичних теорій. Теорії глибинної психології. 4. Прикладний аспект індивідуальної психології. Всього 4 год. (лк – 2 год.; пр – 2 год.).	Лекція – 0 год., практичне заняття – 1 год. самостійн а – 2 год.	14; 15; 16; 18; 19; 31	Практичне заняття 2. Природничо-наукова парадигма психології. План: 1. Принципи природничо-наукової парадигми. 2. Психоаналіз у вітчизняній та зарубіжній психології. 3. Розвиток психоаналітичних теорій. Теорії глибинної психології. 4. Прикладний аспект індивідуальної психології.	10
Тиждень 3 дата, 1 акад. год.	Тема 3: Гуманістична парадигма психології. План: 1. Ключові положення гуманістично орієнтованих концепцій. 2. Гуманістична психологія Карла Роджерса. 3. Екзистенційна психологія. 4. Логотерапія Віктора Франкла. 5. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології. Всього 4 год. (лк – 2 год.; пр – 2 год.).	Лекція – 0 год., практичне заняття – 1 год., самостійн а – 2 год.	4; 12; 14; 15; 16	Практичне заняття 3. Гуманістична парадигма психології. План: 1. Ключові положення гуманістично орієнтованих концепцій. 2. Гуманістична психологія Карла Роджерса. 3. Екзистенційна психологія. 4. Логотерапія Віктора Франкла. 5. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології.	10
Тиждень 4 дата, 3 акад. год.	Тема 4: Психологія конструювання і творення особистістю майбутнього. План: 1. Проблематика конструювання майбутнього в психологічних концепціях. 2. Конструювання майбутнього як вища психічна функція. 3. Індивідуальне і соціальне конструювання майбутнього.	Лекція – 1 год., практичне заняття – 2 год., самостійн а – 2 год.	10; 11; 15; 16; 17; 22; 24; 25	Практичне заняття 4. Психологія конструювання і творення особистістю майбутнього. План: 1. Проблематика конструювання майбутнього в психологічних концепціях. 2. Конструювання майбутнього як вища	10

	4. Прикладні аспекти психології конструювання майбутнього. 5. Творення, відтворення чи конструювання майбутнього. Всього 4 год. (лк – 2 год.; пр – 2 год.).			психічна функція. 3. Індивідуальне і соціальне конструювання майбутнього. 4. Прикладні аспекти психології конструювання майбутнього. 5. Творення, відтворення чи конструювання майбутнього.	
МОДУЛЬ 2. ПРИКЛАДНА ПСИХОЛОГІЯ У ВИМІРАХ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ					
Тиждень 5 дата, 2 акад. год.	Тема 5: Сучасні напрямки прикладної психологічної науки в Україні. План: 1. Адаптація і антиципація як принципи наукової організації життєдіяльності особистості. 2. Аксіопсихологія особистості. 3. Психологічна герменевтика у вітчизняній психологічній науці. 4. Акмеологічний вимір професійного становлення і розвитку особистості. 5. Розвиток нових напрямків психологічної допомоги особистості. 6. Обдарованість як асинхронний розвиток дітей з особливими освітніми потребами. Всього 4 год. (лк – 2 год.; пр – 2 год.).	Лекція – 1 год., практичне заняття – 1 год., самостійна – 2 год.	1; 3; 4; 5; 9; 15; 16; 18; 23; 24; 26; 33; 34	Практичне заняття 5. Сучасні напрямки прикладної психологічної науки в Україні. План: 1. Адаптація і антиципація як принципи наукової організації життєдіяльності особистості. 2. Аксіопсихологія особистості. 3. Психологічна герменевтика у вітчизняній психологічній науці. 4. Акмеологічний вимір професійного становлення і розвитку особистості. 5. Розвиток нових напрямків психологічної допомоги особистості. 6. Обдарованість як асинхронний розвиток дітей з особливими освітніми потребами.	10
Тиждень 6 дата, 2 акад. год.	Тема 6: Психологічні виміри соціальних очікувань особистості. План: 1. Науковий аналіз категорії «соціальні очікування». 2. Соціально-психологічний зміст очікувань особистості. 3. Концепція соціальних очікувань особистості. 4. Опитувальник «Рівень соціальних очікувань». 5. Типізація соціальних очікувань особистості. 6. Прикладна складова оптимізації розвитку та психокорекції соціальних очікувань особистості. Всього 4 год. (лк – 2 год.; пр – 2 год.).	Лекція – 1 год., практичне заняття – 1 год., самостійна – 2 год.	1; 3; 4; 5; 9; 15; 16; 18; 23; 24; 26; 33; 34	Практичне заняття 6. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості. План: 1. Науковий аналіз категорії «соціальні очікування». 2. Соціально-психологічний зміст очікувань особистості. 3. Концепція соціальних очікувань особистості. 4. Опитувальник «Рівень соціальних очікувань». 5. Типізація соціальних очікувань особистості. 6. Прикладна складова оптимізації розвитку та психокорекції соціальних очікувань особистості.	10
Тиждень 7	Тема 7: Психологічний	Лекція – 0	2; 7; 8; 20;	Практичне заняття 7.	10

дата, 1 акад. год.	ресурс особистості в умовах соціальних змін. План: 1. Психологічні ресурси в структурі особистості. 2. Діагностика психологічних ресурсів особистості. 3. Методи активізації психологічних ресурсів. 4. Стрес та його вплив на здоров'я людини. 5. Психокорекція кризових станів. Всього 3 год. (лк – 2 год.; пр – 1 год.).	год., практичне заняття – 1 год. самостійн а – 2 год.	21; 29	Психологічний ресурс особистості в умовах соціальних змін. План: 1. Психологічні ресурси в структурі особистості. 2. Діагностика психологічних ресурсів особистості. 3. Методи активізації психологічних ресурсів. 4. Стрес та його вплив на здоров'я людини. 5. Психокорекція кризових станів.	
Тиждень 8 дата, 3 акад. год.	Тема 8: Психологічне вигорання дослідника. План: 1. Наукова діяльність: проблеми та перспективи. 2. Оптимальний психічний стан наукового пошуку. 3. Штучний інтелект в науковій діяльності. 4. Психологічне вигорання та його профілактика. 5. Копінг-стратегії дослідника. Всього 3 год. (лк – 2 год.; пр – 1 год.).	Лекція – 1 год., практичне заняття – 2 год., самостійн а – 1 год.	5; 6; 7; 8; 17; 20; 21; 29; 31	Практичне заняття 8. Психологічне вигорання дослідника. План: 1. Наукова діяльність: проблеми та перспективи. 2. Оптимальний психічний стан наукового пошуку. 3. Штучний інтелект в науковій діяльності. 4. Психологічне вигорання та його профілактика. 5. Копінг-стратегії дослідника.	4

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тестові завдання розроблені для підсумкового контролю знань з освітньої компоненти «Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм». Перелік питань спрямовано для оцінки знань здобувачів за двома модулями освітньої компоненти. Тестові завдання передбачають усі рівні складності, тобто є завдання у яких можуть бути усі ймовірні комбінації відповідей, а також необхідно дати визначення дефініції чи відповідь на подане запитання.

1. Методологія – це:

- а) особлива форма рефлексії;
- б) система принципів і способів організації, побудови теоретичної та практичної діяльності людини;
- в) вчення про ідейні позиції науки;
- г) вчення про методи та принципи пізнання.

2. Методологія як особлива форма рефлексії містить у собі:

- а) аналізування передумов та підстав наукового пізнання;
- б) вивчення методів, засобів, принципів, категорій та понять;
- в) з'ясування зовнішніх і внутрішніх детермінант процесу пізнання;
- г) критичне оцінювання отриманих наукою знань.

3. Гіпотеза – це

4. У процесі доведення гіпотези можуть:

- а) підніматися до рівня теорії;
- б) уточнюватися і конкретизуватися;
- в) відхилятися;
- г) ігноруватися.

5. Методологічні підходи у психології:

- а) особистісний;
- б) діяльнісний;
- в) системний;
- г) нетрадиційний.

6. Розділи сучасної психології:

- а) академічний;
- б) прикладний;
- в) практичний;
- г) психотехнологічний.

7. Галузі академічної психології:

- а) загальна психологія;
- б) експериментальна психологія;
- в) психологія розвитку;
- г) порівняльна психологія.

8. Парадигма – це _____

9. Вилучіть зайву парадигму психології:

- а) позитивістська (природничо-наукова);
- б) гуманітарна;
- в) цільова (теологічна);
- г) духовна.

10. Апробація – це _____

11. Незалежна змінна – це _____

12. Залежна змінна – це _____

13. За Зигмундом Фройдом структура психіки людини складається з таких основних психічних інстанцій:

- а) «Воно»;
- б) «Я»;

- в) «Над-Я»;
- г) «Ми».

14. Вилучіть зайвий захисний механізм:

- а) витіснення;
- б) раціоналізація;
- в) інтелектуалізація;
- г) заміщення.

15. Яку кількість стадій розвитку ідентичності виокремив Е. Еріксон:

- а) дві;
- б) три;
- в) чотири;
- г) вісім.

16. До теорій глибинної психології належать:

- а) класичний психоаналіз Зигмунда Фрейда;
- б) індивідуальна психологія Альфреда Адлера;
- в) аналітична психологія Карла Густава Юнга;
- г) селф-психологія (психологія самості).

17. Гуманістична психологія – це

18. Вилучіть зайвий методологічний принцип гуманістичної психології:

- а) людина цілісна і повинна вивчатися у її цілісності;
- б) кожна людина унікальна;
- в) людина має потенціал до безперервного розвитку і самореалізації, які є частиною її природи;
- г) людина є активною, інтенційною, творчою істотою.

19. Екзистенційна психологія вивчає:

- а) проблеми часу, життя і смерті;
- б) проблеми свободи, відповідальності та вибору;
- в) проблеми спілкування, любові і самотності;
- г) проблеми смислу існування людини.

20. Психологія конструювання майбутнього – це

21. Функції конструювання майбутнього відображені:

- а) в розвитку сенсомоторних дій, просторових уявлень і орієнтацій;
- б) в розвитку антиципаційних здібностей;
- в) в розвитку мислення, формування семантичного простору;
- г) в розвитку творчої уяви.

22. Рівні антиципації фізичної реальності:

- а) субсенсорний;
- б) сенсомоторний;
- в) перцептивний;
- г) рівень уявлення.

23. Соціальні очікування особистості – це

24. Функції соціальних очікувань:

- а) регулятивна;
- б) посередницька;
- в) стабілізаційна;
- г) конструювальна.

25. Вилучіть зайву дихотомічну пару властивостей соціальних очікувань особистості:

- а) активність/пасивність;
- б) екстернальність/інтернальність;
- в) відкритість/закритість;
- г) адекватність/неадекватність.

26. Сучасним українським психологам належать концепції:

- а) творча конструкторологія (В. Моляко);
- б) суб'єктно-вчинкова парадигма (В. Татенко);
- г) психологічні механізми часової регуляції діяльності людини (В. Плохих);
- д) аксіопсихологічні закономірності особистості (З. Карпенко).

27. Вилучіть зайву копінг-стратегію за Р. Лазарусом і С. Фолкман: 1) самоконтроль;

- 2) конфронтація;
- 3) пошук соціальної підтримки;
- 4) дистанціювання;
- 5) планування вирішення проблеми;
- 6) прийняття відповідальності;
- 7) уникнення;
- 8) позитивна переоцінка;
- 9) раціоналізація.

28. Наукова діяльність – це

29. Види наукової діяльності:

- а) науково-технічна;
- б) науково-педагогічна;
- г) науково-організаційна;
- д) інтелектуальна.

30. Оптимальний науковий психічний стан наукової діяльності – це

31. Вилучіть зайву групу симптомів професійного вигорання:

- а) психофізичні;
- б) соціально-психологічні;
- в) поведінкові;
- г) випадкові.

32. Індикатори професійного вигорання дослідника:

- а) відчуття емоційного і фізичного виснаження;
- б) підвищена дратівливість на незначні, дрібні події;
- в) дистанційованість від співробітників і людей, підвищення неадекватної критичності;
- г) зловживання алкоголем, різке зростання викурених за день цигарок, застосування наркотичних засобів.

33. Методи активізації психологічних ресурсів дослідника:

- а) ортобіоз;
- б) медитація;
- в) здоровий спосіб життя;
- г) психогігієна розумової діяльності.

34. Якості, що допомагають уникнути професійної деформації:

- а) хороше здоров'я;
- б) впевненість у своїх силах;
- в) відкритість;
- г) самостійність.

Оцінювання навчальних досягнень	
Завдання	К-сть балів
Практична робота №1	10
Практична робота №2	10
Практична робота №3	10
Практична робота №4	10
Практична робота №5	10
Практична робота №6	10
Практична робота №7	10
Практична робота №8	10
Тестування	20
Всього (залік)	100

		Шкали оцінювання	
Бальна	ECTS	Національна	Заліків
90-100	A	Відмінно	Зараховано
80-89	B	Добре	
70-79	C		
66-69	D	Задовільно	
60-65	E		
35-59	FX	Незадовільно – з можливістю	Не зараховано – з можливістю

		повторного виконання завдань	повторного виконання завдань
0-34	F	Незадовільно – з повторним вивченням дисципліни	Не зараховано – з повторним вивченням дисципліни

Додаткові бали	
Вид роботи та вимоги	Бал за стобальною шкалою
Здобувачі можуть отримати до 10% бонусних балів за виконання додаткового індивідуального завдання, участь у наукових дискусіях, здобутки у неформальній та інформальній освіті.	10
Здобувачі мають можливість самостійно опанувати курси, які відповідають за змістом тематик дисципліни «ТППВНП» на освітніх платформах Coursera, Udemu, Prometheus, EdPro, PlusbyPhysiopedia та ін. Для цього потрібно представити сертифікат, відповіді на додаткові запитання і отримати зарахування за будь-якою темою ВД26.	бали згідно теми

Основна (обов'язкова) література

1. Булах І. С. Психологія життєвих криз особистості. Курс лекцій: навч. посіб. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 110 с.
2. Васютинський В. О. Психологічні виміри спільноти: монографія. К.: Золоті ворота, 2010. 120 с.
3. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості: монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. 512 с.
4. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. К.: ДП Інформаційно-аналітичне агентство, 2012. 200 с.
5. Кочубейник О. М. «Позиція дослідника» в процедурах якісного дослідження. Проблеми емпіричних досліджень у психології. Вип. 4. К.: Гнозис, 2010. С. 174–180.
6. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці: монографія. Суми: МакДен, 2011. 412 с.
7. Завацька Н. Є. Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі: монографія / Під ред. Н. Є. Завацької. Луганськ : Вид-во СНУ імені В. Даля, 2012. 320 с.
8. Максименко С. Д., Шевченко Н. Ф. Психологічна допомога тяжким соматично хворим: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Київ-Ніжин: Міланік, 2007. 115 с.
9. Михальський А. В. Психологія конструювання майбутнього: монографія. М.: МГППУ, 2014. 192 с.
10. Попович І. С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості: монограф. Херсон: ПАТ «ХМД», 2017. 504 с.
11. Роджерс К. Р. Консультування і психотерапія. Новіші підходи в області практичної роботи: монографія. М.: ЕКСМО-Пресс, 1999. 464 с.
12. Савчин М. В. Духовна парадигма психології: монографія. К.: Академвидав, 2013. 252 с.
13. Савчин М. В. Методологія психології: монографія. К.: Академвидав, 2013. 224 с.
14. Слюсаревський М. М., Жовтянська В. В., Скорик М. М., Хазратова Н. В. та ін. Історіографічні та методологічні координати теорій соціальної психології: монографія / За наук. ред. М. М. Слюсаревського. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 360 с.
15. Татенко В. О. Сучасна психологія і теоретично-методологічні проблеми: навч. посіб. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. 288 с.
16. Титаренко Т. М., Кочубейник О. М., Черемних К. О. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності: монографія. К.: Міленіум, 2014. 206 с.
17. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості : навч. посіб., 2-е вид. К.: Каравела,

2013. 372 с.

Додаткова література та інші джерела інформації

18. Попович І. С. Дослідження психічних станів тривожності майбутніх фахівців соціономічного профілю / Психологічні ресурси в умовах життєвої та суспільної кризи: соціальний та особистісний виміри: колективна монографія / наук. редактор О. Є. Блинова, відпов. ред. В. Ф. Казібекова. Херсон: Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2021. С. 233-252.
19. Попович І. С. Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки: зб. наук. праць ХДУ. Херсон: ВД «Гельветика», 2015. Вип. 6. С. 145–154.
20. Попович І. С. Напрямки дослідження соціальних очікувань особистості: теоретико-методологічний аналіз. Педагогіка та психологія : науковий вісник Чернівецького національного університету. Чернівці, 2015. Вип. 743. С. 195–202.
21. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах : монограф. Херсон: ВАТ «ХМД», 2009. 240 с.
22. Попович І. С. Теоретико-методологічні виміри конструювання особистістю майбутнього. Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного ун-ту імені В. Даля. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ імені В. Даля, 2019. № 1(48). С. 178–188.
23. Слюсаревський М. М. Соціальна психологія як наука в українському і світовому вимірах. Педагогічна і психологічна наука в Україні. Т. 3. К. : Педагогічна думка, 2007. С. 61–71.
24. Слюсаревський М. М. Методологічна ситуація у психологічній науці і перспективи соціальної психології. Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей. К.: Міленіум, 2005. В. 10 (13). С. 3–14.
25. Татенко В. О. Про теоретико-методологічні засади психологічного дослідження суспільних явищ. Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей. 2000. Вип. 2 (5). С. 19–26.
26. Татенко В. О. Соціальна психологія впливу: монографія. К.: Міленіум, 2008. 214 с.
27. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології. Людина. Суб'єкт. Вчинок. Філософсько-психологічні студії / За заг. ред. В. О. Татенка. К.: Либідь, 2006. С. 316–357.

Електронні ресурси:

28. Балл Г. А. Синтез эгалитарности и элитарности в разработке категории «личность». Психологические проблемы смысла жизни и акме: Электронный сборник материалов XX симпозиума / под ред. Г. А. Вайзер, Н. В. Кисельниковой, Т. А. Поповой. М.: ФГНУ «Психологический институт РАО», 2015. С. 64–66
<https://www.pirao.ru/images/labs/gporl/%D0%A5%D0%A5-simposium.pdf>
29. Кун Т. Структура научных революций. К.: Port-Royal, 2001. 228 с.
<http://izbornyk.org.ua/kuhn/kuhn.htm>
30. Прохоренко Л. І. Обдарованість як асинхронний розвиток дітей з особливими освітніми потребами. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 8. С. 111-123.
<https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-8-8>
31. Blynova, O., Chervinska, I., Kazibekova, V., Bokshan, H., Yakovleva, S., Zaverukha, O.,

- Popovych I. Social and Psychological Manifestations of Professional Identity Crisis of Labor Migrants. Revista Inclusiones, 2020. 7(3), 93–105.
<http://www.revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/1318>
32. Blynova, O., Popovych, I., Semenova, N., Kashyrina, Ye., Ursulenko, O., Kononenko, O. Personality Factors of Choosing Adaptation Strategies in a Different Cultural Environment by Labor Migrants from Ukraine. Revista Amazonia Investiga, 2020. 9(32), 45-54.
<http://dx.doi.org/10.34069/AI/2020.32.08.5>
33. Popovych, I., Blynova, O., Nass Álvarez, J. L., Nosov, P., Zinchenko, S. A historical dimension of the research on social expectations of an individual. Revista Notas Históricas y Geográficas, 2021. 27, 190-217.
<https://www.revistanotashistoricasygeograficas.cl/index.php/nhyg/article/view/365>
34. Popovych, I., Shcherbyna, V., Sultanova, L., Hulas, I., Mamchur, I. Investigación de propiedades de expectativas de futuros especialistas de perfil socioeconómico. Revista Amazonia Investiga, 2021. 10(39). P. 40-49. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.4>
35. Загальні політики використання штучного інтелекту в навчанні, викладанні й дослідженнях у Херсонському державному університеті (*Затверджено на засіданні вченої ради університету, протокол від 29 червня 2023 року, №14*).
<https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx?id=00653012-555c-46b2-bb64-05ba9bf26773>
-

Методи навчання

Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності; методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності.

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Опорні конспекти лекцій. Силабус. Мультимедійні презентації до курсу. Збірка тестових завдань для оцінювання навчальних досягнень майбутніх докторів філософії. Монографії, автореферати кандидатських та докторських дисертацій.

Програмні результати навчання, методи викладання і навчання, форми оцінювання:

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел на основі сучасних методологій наукової діяльності та інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій	Лекція; демонстрація; практична робота; опрацювання джерельної бази дослідження	Вибірковий усний; колегіальне оцінювання
Знати та переосмислювати існуючі та \ або створювати (за потреби) нові теоретичні моделі та психологічні підходи до аналізу й інтерпретації одержаних результатів наукового дослідження	Лекція; демонстрація; практична робота; індивідуальні презентації, що відображають логіку методологічного мислення в контексті дослідження	Захист індивідуальної роботи; колегіальне оцінювання
Уміти створювати та впроваджувати інноваційно-дослідницькі проекти у різних сферах суспільного життя, включаючи власні дослідження	Лекція; демонстрація; практична робота; індивідуальні презентації, що відображають логіку методологічного мислення в контексті дослідження	Колегіальне оцінювання
Виокремлювати, систематизувати, розв'язувати, критично осмислювати та прогнозувати значущі психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, соціальних груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження	Лекція; демонстрація; практична робота; опрацювання джерельної бази дослідження	Вибірковий усний; колегіальне оцінювання
Володіти навичками надання професійної психологічної допомоги у різних життєвих ситуаціях	Лекція; демонстрація; практична робота; участь у практикумі; опрацювання психологічних тестів	Колегіальне оцінювання; підсумкове оцінювання

Поведінка на курсі

Відвідування аудиторних лекційних та практичних (або онлайн-занять). Сумлінне виконання індивідуальних завдань та самостійна робота над опануванням лекційного та практичного матеріалу.

Інформація про викладача

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1663-111X>

Профіль вченого у Google Scholar:

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=1AkbtVMAAAAJ&hl=uk>

Scopus ID: [57208214862](https://orcid.org/0000-0002-1663-111X)

Publons ID: F-3030-2019

Сторінка науковця в Електронній бібліотеці Національної академії педагогічних наук

України: <https://lib.iitta.gov.ua/cgi/stats/report/authors/a3318582d77133b860b00c0769fc0d04/>

Член-кореспондент НАПН України

Науковий ступінь: доктор психологічних наук

Вчене звання: професор

Коло наукових інтересів: соціальні очікування особистості; конструювання майбутнього особистістю; психічні стани особистості; інклюзивний простір.

Основні публікації з тематики дисципліни Ігоря ПОПОВИЧА

Монографії

1. Попович І. С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості: монографія. Херсон: ПАТ «ХМД», 2017. 504 с.
2. Попович І. С. Розвиток та становлення особистості у вимірах соціальних очікувань / Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості: колективна монографія / відпов. ред. О. Є. Блинова. Херсон: Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2018. С. 80-106.
3. Popovych, I. S. The research of the parameters, properties and types of social expectations of student youth / Modern research of the representatives of psychological sciences: collective monograph / O. Ye. Blynova, Yu. O. Bystrova, I. M. Halian, O. M. Kikinezhdi, etc. Lviv-Torun: Liha-Pres, 2019. P. 163-181. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-118-6/163-181>

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав, які включено до баз Scopus, Web of Science

1. Popovych, I. S., & Blynova, O. Ye. (2019). The Structure, Variables and Interdependence of the Factors of Mental States of Expectations in Students' Academic and Professional Activities. *The New Educational Review*, 55(1), 293-306. DOI: 10.15804/tner.2019.55.1.24
2. Popovych, I., Shevchenko, A., Galvez, L. M., Klenina, K. (2020). Estudio de la relación entre la discapacidad social y las orientaciones valorativas de los jóvenes. *Revista Notas Históricas y Geográficas*, número 26, Enero – Junio 2021, 241-268.
3. Popovych, I., Blynova, O., Kuzikova, S., Shcherbak, T., Lappo, V. & Bilous, R. (2020). Empirical research of vitality of representatives of parachuting and yoga practice: a comparative analysis. *Journal of Physical Education and Sport*, 21(1), 218-226. DOI: 10.7752/jpes.2021.01029
4. Kobets, V., Liubchenko, V., Popovych, I., & Koval, S. (2021). Institutional Aspects of Integrated Quality Assurance of Study Programs at HEI Using ICT. *CEUR Workshop Proceedings*, 2833, 83-92.
5. Nosov, P., Zinchenko, S., Ben, A., Prokopchuk, Y., Mamenko, P., Popovych, I., Moiseienko, V., Kruglyj, D. (2021). Navigation safety control system development through navigator action prediction by Data mining means. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 2 (9(110)), 55–68. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2021.229237>
6. Popovych, I., Blynova, O., Nosov, P., Zinchenko, S. & Kononenko, O. (2021). Psychological factors of competitiveness of the women's youth handball team. *Journal of Physical Education and Sport*, 21(1), 227-235. DOI: 10.7752/jpes.2021.01030
7. Popovych, I., Pavliuk, M., Hrys, A., Sydorenko, O., Fedorenko, A., & Khanetska, T. (2021).

- Pre-game expected mental states in men's mini-football teams: a comparative analysis, *Journal of Physical Education and Sport*, 21(2), 772-782. DOI: 10.7752/jpes.2021.02096
8. Popovych, I., Shcherbyna, V., Sultanova, L., Hulas, I., & Mamchur, I. (2021). Investigación de propiedades de expectativas de futuros especialistas de perfil socioeconómico. *Revista Amazonia Investiga*, Vol: 10(39), 40-49. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.4>
9. Hudimova, A., Popovych, I., Baidyk, V., Buriak, O., & Kechyk, O. (2021). The impact of social media on young web users' psychological well-being during the COVID-19 pandemic progression. *Revista Amazonia Investiga*, Vol: 10(39), 50-61. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.5>
10. Blynova, O., Popovych, I., Hulas, I., Radul, S., Borozenstseva, T., Strilets-Babenko, O., & Minenko, O. (2022). Psychological safety of the educational space in the structure of motivational orientation of female athletes: a comparative analysis. *Journal of Physical Education and Sport*, 22(11), 2723-2732. DOI: 10.7752/jpes.2022.11346.

Навчально-методичні та навчальні посібники, програми, методичні рекомендації

1. Попович І. С. Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм : методичні рекомендації до семінарських, практичних занять та самостійної роботи для підготовки здобувачів третього (доктора філософії) освітньо-наукового рівня за спеціальністю 053 Психологія (05 Соціальні та поведінкові науки). Київ : Ін-ту спеціальної педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка НАПН України. 2023. 54 с. <https://lib.iitta.gov.ua/739515/>
2. Попович І. С. Теоретична і прикладна психологія у вимірах наукових парадигм : навчальна програма для підготовки здобувачів третього (доктора філософії) освітньо-наукового рівня за спеціальністю 053 Психологія (05 Соціальні та поведінкові науки). / І. С. Попович. – Київ : Ін-т спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. 2023. – 23 с.

Зворотній зв'язок

Тел. +380503186930
ihorpopovych999@gmail.com

Інше

Затверджено

Протокол № 6 від 12/06/2025 р.

Укладач

Попович І. С.

Завідувач відділу

Орлов О. В.